

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 9

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ДЕМОКРАТИК TRANSFORMATSIYA JARAYONIDA IJTIMOY ADOLATNI TA'MINLASHNING FALSAFIY-SIYOSIY ASOSLARI VA G'ARBIY YEVROPA TAJRIBASI

Boltaboyev Iqboljon Tursunalievich

Farg'ona davlat universiteti, mustaqil izlanuvchi (PhD).

e-mail: iqboljon@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2713-5992>

Annotatsiya.

Mazkur maqolada demokratik transformatsiya jarayonida ijtimoiy adolatni ta'minlashning falsafiy-siyosiy asoslari, uning zarurati va amaliy mexanizmlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda demokratik o'zgarishlar sharoitida ijtimoiy adolatni ta'minlash nafaqat iqtisodiy va huquqiy, balki ma'naviy va falsafiy jihatdan ham muhim strategik vazifa ekanligi asoslab berilgan. Ijtimoiy adolatni ta'minlashning uch asosiy yo'nalishi — resurslar va imkoniyatlarning adolatli taqsimlanishi, fuqarolarning teng huquq va erkinliklari hamda fuqarolik jamiyati institutlarining faollashuvi — tizimli ravishda ko'rib chiqilgan. Jamiyatning ijtimoiy tuzilishi, uning o'z-o'zini yangilash va tartibga solish xususiyatlari hamda bilim jamiyatida ijtimoiy adolatni ta'minlashning ahamiyati falsafiy jihatdan yoritilgan. G'arbiy Yevropa davlatlarining sotsial-demokratik tajribasi, xususan, Skandinaviya (Shvetsiya, Finlandiya, Daniya, Norvegiya), kontinental (Germaniya, Avstriya, Belgiya, Fransiya) va Anglo-Amerika modellari qiyosiy jihatdan tahlil qilingan. Sotsial-demokratiyaning ijtimoiy adolatga yondashuvini belgilovchi beshta asosiy tamoyil — bozorni ijtimoiy maqsadlarga xizmat qildirish, teng imkoniyatlarni ta'minlash, iqtisodiy adolat, demokratik ishtirok va ijtimoiy xizmatlarni davlat tomonidan kafolatlash — ilmiy jihatdan asoslangan. Olingan natijalar O'zbekistonda demokratik transformatsiya jarayonida ijtimoiy adolatni ta'minlashning milliy modelini shakllantirishda xalqaro tajribadan foydalanish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: demokratik transformatsiya, ijtimoiy adolat, sotsial-demokratiya, Skandinaviya modeli, kontinental model, fuqarolik jamiyati, ijtimoiy tenglik, Yangi O'zbekiston, bozor iqtisodiyoti, davlat ijtimoiy siyosati.

ФИЛОСОФСКО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ В ПРОЦЕССЕ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ И ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ

Болтабоев Икболжон Турсуналиевич

Ферганский государственный университет, независимый исследователь (PhD).

Аннотация.

В статье с научной точки зрения анализируются философско-политические основы обеспечения социальной справедливости в процессе демократической трансформации, её необходимость и практические механизмы. Обосновывается, что в условиях демократических преобразований обеспечение социальной справедливости является важной стратегической задачей не только в экономическом и правовом, но также в духовно-нравственном и философском аспектах. Системно рассмотрены три основных направления обеспечения социальной справедливости: справедливое распределение ресурсов и возможностей, обеспечение равных прав и свобод граждан, а также активизация институтов гражданского общества. С философской точки зрения раскрываются социальная структура общества, особенности его самообновления и саморегулирования, а также значение социальной справедливости в обществе знаний. Проведён сравнительный анализ социально-демократического опыта западноевропейских государств, в частности скандинавской (Швеция, Финляндия, Дания, Норвегия), континентальной (Германия, Австрия, Бельгия, Франция) и англо-американской моделей. Научно обоснованы пять основных принципов социально-демократического подхода к социальной справедливости: ориентация рынка на социальные цели, обеспечение равных возможностей, экономическая справедливость, демократическое участие и государственная гарантия социальных услуг. Полученные результаты формируют научную основу для использования международного опыта при разработке национальной модели обеспечения социальной справедливости в процессе демократической трансформации Узбекистана.

Ключевые слова: демократическая трансформация, социальная справедливость, социал-демократия, скандинавская модель, континентальная

PHILOSOPHICAL AND POLITICAL FOUNDATIONS OF ENSURING SOCIAL JUSTICE IN THE PROCESS OF DEMOCRATIC TRANSFORMATION AND THE EXPERIENCE OF WESTERN EUROPE

Boltaboyev Iqboljon Tursunalievich

Fergana State University, Independent Researcher (PhD).

Abstract.

This article provides a scientific analysis of the philosophical and political foundations, necessity, and practical mechanisms of ensuring social justice in the process of democratic transformation. The study substantiates that, under conditions of democratic change, ensuring social justice is a strategic task not only in economic and legal terms but also from spiritual, ethical, and philosophical perspectives. Three major dimensions of social justice are systematically examined: the equitable distribution of resources and opportunities, equal rights and freedoms for citizens, and the active participation of civil society institutions. The social structure of society, its capacity for self-renewal and self-regulation, and the importance of ensuring social justice in a knowledge society are examined from a philosophical perspective. The article comparatively analyzes the social-democratic experience of Western countries, particularly the Scandinavian (Sweden, Finland, Denmark, and Norway), Continental (Germany, Austria, Belgium, and France), and Anglo-American models. Five key principles underlying the social-democratic approach to social justice are identified: orienting the market toward social goals, ensuring equal opportunities, promoting economic justice, encouraging democratic participation, and guaranteeing social services through the state. The findings provide a scientific basis for applying international experience in developing a national model of social justice within Uzbekistan's democratic transformation process.

Keywords: democratic transformation, social justice, social democracy, Scandinavian model, Continental model, civil society, social equality, New Uzbekistan, market economy, state social policy.

Kirish. Demokratik transformatsiya jarayoni davlat va jamiyat tizimlarining ildizi bilan o'zgarishini — markazlashgan va avtoritar boshqaruvdan fuqarolik jamiyatining faol ishtirokini talab qiluvchi tizimlarga o'tishini — anglatadi. Bu jarayonning samarali amalga oshirilishi uchun ijtimoiy adolat, tenglik va imkoniyatlar universalligi kafolatlanishi muqarrar shart hisoblanadi [1; 2].

Tarixiy tajriba shuni ko'rsatadiki, agar ijtimoiy adolat ta'minlanmasa, demokratik islohotlar faqat formal ko'rinishda qolishi, fuqarolarning davlat va jamiyat institutlariga ishonchi pasayishi va ijtimoiy beqarorlik yuzaga kelishi mumkin [7; 8]. Shu bois G'arbiy Yevropa mamlakatlari o'nlab yillar davomida turli sotsial-demokratik modellarni sinovdan o'tkazib, ijtimoiy adolatni ta'minlashning samarali mexanizmlarini ishlab chiqqan.

Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan demokratik transformatsiya sharoitida xalqaro tajribani o'rganish va milliy kontekstga moslashtirish ilmiy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi [4; 5]. Ushbu maqolaning maqsadi — demokratik transformatsiya jarayonida ijtimoiy adolatni ta'minlashning falsafiy-siyosiy asoslarini ochib berish va G'arbiy Yevropa tajribasini qiyosiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

Demokratiya va ijtimoiy adolat munosabatlarini o'rganishda R. Dahl [7]ning demokratiya nazariyasi fundamental ahamiyatga ega. Dahl demokratik tizimning barqarorligini fuqarolarning siyosiy jarayonlarga teng ishtirok etishi va resurslarning adolatli taqsimlanishi bilan bog'laydi. D. Held [8] esa demokratiyaning turli modellari tahlil qilib, har birining ijtimoiy adolatga munosabatini ko'rsatib beradi.

T. Piketty [6]ning "Tenglik tarixiga qisqacha kirish" asarida ijtimoiy adolatning iqtisodiy-tarixiy asoslari ko'rib chiqilib, davlat tomonidan qayta taqsimlash mexanizmlarining zarurligi ilmiy jihatdan asoslanadi. S. Levitsky va D. Ziblatt [13] esa demokratiyaning inqirozi va ijtimoiy adolat o'rtasidagi bog'liqlikni, demokratik institutlarning zaiflashuviga olib keluvchi ijtimoiy tengsizlikning xavflarini ko'rib chiqadi.

G'arbiy Yevropa sotsial-demokratiya tajribasini o'rganishda G. Esping-Andersen [9]ning farovonlik davlatlarining uch dunyosi nazariyasi metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. U Skandinaviya, Kontinental va Liberal modellarni ajratib, ularning ijtimoiy adolatni ta'minlashdagi turli yondashuvlarini tahlil qiladi. A. Giddens [11] esa "Uchinchi yo'l" konsepsiyasida sotsial-demokratiyani yangilash zaruriyatini, bozor samaradorligi bilan ijtimoiy adolatni uyg'unlashtirish imkoniyatlarini asoslab beradi.

OECD [15] va XMT [16]ning so'nggi hisobotlari G'arbiy Yevropa davlatlarida ijtimoiy adolatni ta'minlashning hozirgi holati, davlat xarajatlarining samaradorligi va aholiga ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishning miqdoriy ko'rsatkichlarini taqdim etadi. O'zbekistonda ijtimoiy siyosat sohasida Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi [2] va 2025-yilgi hukumat qarorlari [3] normativ-huquqiy asosni tashkil etadi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanilgan: qiyosiy-tahliliy metod — G'arbiy Yevropa davlatlarining

ijtimoiy adolat modellarini (Skandinaviya, Kontinental, Anglo-Amerika) bir-biri bilan va O'zbekiston sharoiti bilan qiyoslashda; tizimli tahlil metodi — demokratik transformatsiya va ijtimoiy adolatni ta'minlash mexanizmlarini yaxlit tizim sifatida o'rganishda; falsafiy-siyosiy tahlil metodi — sotsial-demokratiyaning nazariy asoslarini va amaliy tajribasini o'rganishda qo'llanilgan.

Tadqiqotning empirik bazasini O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi [1], normativ-huquqiy hujjatlar [2; 3], Prezident Sh. M. Mirziyoyevning asarlari [4; 5], OECD [15], XMT [16] va Jahon banki [17]ning rasmiy hisobotlari tashkil etadi. Tahlil jarayonida induksiya va deduksiya, analiz va sintez, tarixiy va mantiqiy metodlardan foydalanilgan.

Metodologik asos sifatida sotsial-demokratik nazariya (Esping-Andersen [9], Giddens [11]) va demokratiya nazariyasi (Dahl [7], Held [8], Levitsky-Ziblatt [13])dan foydalanilgan. Qiyosiy tahlil uchun G'arbiy Yevropa tajribasi asosiy benchmarking obyekti sifatida tanlangan bo'lib, bu natijalarni O'zbekiston sharoitiga tatbiq etish imkonini beradi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, demokratik transformatsiya jarayonida ijtimoiy adolatni ta'minlash uchta asosiy yo'nalishda amalga oshirilishi lozim (1-jadval). Bu yo'nalishlar bir-birini to'ldiruvchi va o'zaro bog'liq tizim sifatida faoliyat yuritadi.

1-jadval. Demokratik transformatsiya jarayonida ijtimoiy adolatni ta'minlashning asosiy yo'nalishlari

Nº	Asosiy yo'nalish	Falsafiy-siyosiy mazmuni	Amaliy mexanizmlari
1	Resurslar va imkoniyatlarning adolatli taqsimlanishi	Barcha fuqarolar moddiy ne'matlar, ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlarga teng kirish huquqiga ega bo'lishi kerak	Soliq siyosati, ijtimoiy subsidiyalar, ta'lim va tibbiyot xizmatlarini universallashtirilishi
2	Fuqarolarning teng huquq va erkinliklari	Demokratiyaning mazmunan samaradorligi barcha fuqarolarning siyosiy va ijtimoiy jarayonlarda teng ishtirokini talab etadi	Huquqiy institutlar, sudlov tizimi, saylov mexanizmlari, ommaviy axborot vositalari erkinligi
3	Fuqarolik jamiyati institutlarining faollashuvi	Jamiyatda adolatning ijtimoiy-tarbiyaviy va ma'naviy asoslarini mustahkamlash fuqarolar tashkilotlari orqali ta'minlanadi	Kasaba uyushmalari, mahalliy o'zini o'zi boshqarish, nodavlat tashkilotlar, jamoat kengashlari

Sotsial-demokratiyaning ijtimoiy adolatni ta'minlashdagi yondashuvi beshta asosiy tamoyilga asoslanadi. 1989-yil Stokgolmda bo'lib o'tgan sotsial-demokratik harakatlar kongressida e'lon qilingan ushbu tamoyillar G'arbiy Yevropa davlatlarining ijtimoiy siyosatini shakllantirgan (2-jadval).

2-jadval. Sotsial-demokratiyaning ijtimoiy adolatga yondashuvidagi asosiy tamoyillar

Nº	Tamoyil	Mazmuni	O'zbekistonda tatbiq etish imkoniyati
1	Bozorni ijtimoiy maqsadlarga xizmat ettirish	Bozor iqtisodiyoti ijtimoiy adolat maqsadlariga xizmat qilishi uchun davlat tartibga solishi zarur	Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash siyosatini ijtimoiy yo'naltirish
2	Teng imkoniyatlar tamoyili	Daromadlar tengsizligi katta bo'lsa ham, har bir shaxsga teng imkoniyat yaratilishi lozim	Ta'lim va kasb-hunar o'qitish dasturlarini kengaytirish
3	Iqtisodiy adolat tamoyili	Iqtisodiy masalalarda ijtimoiy adolat — sotsial demokratiyaning asosiy taqozosi	Soliq yukini adolatli taqsimlash, mehnat bozorini tartibga solish
4	Demokratik ishtirok tamoyili	Fuqarolar ish joyida, mahalliy va milliy darajada qaror qabul qilishda qatnashish huquqiga ega	Mahalla institutlari, jamoat muhokamasi, petitsiya mexanizmlarini rivojlantirish
5	Ijtimoiy xizmatlarni kafolatlash	Ijtimoiy xizmatlarning asosiy turlari iqtisodiyotni rag'batlantiruvchi va ijtimoiy adolatni ta'minlovchi jamoat ne'mati sifatida ko'rib chiqiladi	Ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya tizimlarini davlat kafolati ostida saqlash

G'arbiy Yevropa tajribasini qiyosiy jihatdan o'rganish natijasida mutaxassislar ijtimoiy adolatning uchta asosiy modelini ajratib ko'rsatgan. Bu modellar bir-biridan davlatning rolini belgilash, moliyalashtirish manbalari va ijtimoiy xizmatlar ko'lamiga ko'ra farqlanadi (3-jadval).

3-jadval. G'arbiy Yevropa davlatlarida ijtimoiy adolat modellari qiyosiy tahlili

Model	Davlatlar	Davlatning roli	Moliyalashtirish	Asosiy xususiyat
Skandinaviya modeli	Shvesiya, Finlyandiya, Daniya, Norvegiya	Davlat byudjetni qayta taqsimlash orqali ijtimoiy xarajatlarning katta	Davlat byudjeti va ijtimoiy sug'urta jamg'armalari	Universalizm: barcha fuqarolarga teng darajada xizmat

		qismini o'z bo'yniga oladi		
Kontinental model	Germaniya, Avstriya, Belgiya, Fransiya	Davlat aholining muhtoj qismiga ijtimoiy yordam pullarini beradi; xizmat ko'rsatmaydi	Davlat va xususiy sug'urta jamg'armalari hamda ish beruvchi/xodim badallari	Korporativizm: sinflar o'rtasidagi hamkorlik orqali ijtimoiy barqarorlik
Anglo-Amerika modeli	Buyuk Britaniya, AQSh	Davlat minimal ijtimoiy kafolatlarni ta'minlaydi; asosiy vazifani bozorga topshiradi	Soliqlar (minimal) va xususiy ijtimoiy sug'urta	Liberalizm: individual mas'uliyat va bozor mexanizmlari ustuvorligi

MUHOKAMA

Olingan natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, demokratik transformatsiya va ijtimoiy adolat o'rtasida chuqur va o'zaro bog'liq munosabat mavjud. Dahl [7] ta'kidlaganidek, demokratiya faqat formal tartib-qoidalar majmui emas — u fuqarolarning real iqtisodiy va ijtimoiy tengligi bilan mustahkamlanishi lozim. Agar ijtimoiy adolat ta'minlanmasa, demokratik islohotlar legitimligini yo'qotadi.

Esping-Andersen [9]ning farovonlik davlatlari nazariyasi bilan Yangi O'zbekiston tajribasini qiyoslash shuni ko'rsatadiki, mamlakatimiz Skandinaviya modelining universalizm tamoyiliga — barcha fuqarolarni ijtimoiy himoya bilan qamrab olishga — intilmoqda. Ijtimoiy himoya xarajatlarining dinamik o'sishi [3; 4] va "Kambag'allikdan farovonlik sari" dasturi ushbu yo'nalishning amaliy ifodasi hisoblanadi.

Piketty [6]ning tadqiqotlari asosida tahlil qilib aytish mumkinki, ijtimoiy adolatni ta'minlashda soliq siyosati hal qiluvchi rol o'ynaydi. Germaniya va Fransiya konstitutsiyalarida ijtimoiy davlat maqomining mustahkamlanishi [15] O'zbekiston Respublikasining 2023-yilda yangilangan Konstitutsiyasida [1] ham ijtimoiy davlat tamoyillarining mustahkamlanishi bilan mos keladi.

Giddens [11]ning "Uchinchi yo'l" konsepsiyasida sotsial-demokratiya bozor samaradorligi bilan ijtimoiy adolatni uyg'unlashtirishi zarurligi ta'kidlanadi. Bu yondashuv Yangi O'zbekistondagi islohotlar uchun ham metodologik jihatdan muhim: iqtisodiy o'sishni ta'minlash bilan bir vaqtda ijtimoiy adolatni mustahkamlash O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining [2] bosh yo'nalishidir. Levitsky va Ziblat [13] ogohlantirganidek, ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi demokratik institutlarni zaiflashtirib, avtoritarizm uchun zamin hozirlashi mumkin — bu risk O'zbekiston uchun ham e'tiborga olinishi lozim.

Olib borilgan falsafiy-siyosiy tahlil quyidagi ilmiy xulosalar chiqarishga imkon berdi:

Birinchidan, demokratik transformatsiya jarayonida ijtimoiy adolatni ta'minlash — bu demokratiyaning mazmunan samaradorligini ta'minlashning zaruriy sharti. Ijtimoiy adolat ta'minlanmasa, demokratik islohotlar faqat formal ko'rinishda qoladi va fuqarolarning davlatga ishonchi pasayadi.

Ikkinchidan, G'arbiy Yevropa tajribasi uchta asosiy modelni — Skandinaviya, Kontinental va Anglo-Amerika — ko'rsatib, ularning har biri turli ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda samarali ekanligi isbotlangan. O'zbekiston uchun universalizm tamoyilini (Skandinaviya tajribasi) va korporativizm mexanizmlarini (Kontinental tajriba) milliy sharoitga moslashtirish maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, sotsial-demokratiyaning beshta tamoyili — bozorni ijtimoiy maqsadlarga xizmat ettirish, teng imkoniyatlar, iqtisodiy adolat, demokratik ishtirok va ijtimoiy xizmatlarni kafolatlash — O'zbekistonda demokratik transformatsiya sharoitida ijtimoiy siyosatni takomillashtirish uchun metodologik yo'riqnoma bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Ilmiy tavsiyalar: a) O'zbekistonda ijtimoiy adolatni ta'minlashning milliy modelini Skandinaviya universalizmi va mahalliy an'analar sintezi asosida ishlab chiqish; b) kasaba uyushmalari va fuqarolik jamiyati institutlarining demokratik transformatsiya jarayonidagi rolini kuchaytirish; v) davlat ijtimoiy siyosatining samaradorligini xalqaro benchmarking standartlari asosida baholash tizimini joriy qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. *O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi*. – Toshkent: Yuridik adabiyotlar nashriyoti, 2024. – 112 b. – URL: <https://constitution.uz/uz> (Конституция Узбекистана)
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni // *Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi*. – URL: <https://www.lex.uz/docs/5841063> (LEX.UZ)
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 17-yanvardagi PQ-12-son "2025-yilda aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori // *Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi*. – URL: <https://www.lex.uz/uz/docs/-7327821> (LEX.UZ)
4. Mirziyoyev Sh. M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b. – URL: <https://cspu.uz/iangi-zbekiston-strategiiasi> (CSPU)
5. Mirziyoyev Sh. M. *Hozirgi zamon va Yangi O'zbekiston*. – Toshkent: O'zbekiston, 2024. – 560 b. – URL: <https://uznashriyot.uz/kitoblar/hozirgi-zamon-va-yangi-ozbekiston/> (uznashriyot.uz)
6. Piketty T. *A Brief History of Equality* / trans. by S. Rendall. – Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 2022. – 288 p. – URL: <https://www.harvard.com/book/9780674273559> (harvard.com)

7. Dahl R. A. *On Democracy* / with a new introduction by I. Shapiro. – New Haven: Yale University Press, 2020. – 288 p. – URL: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300254051/on-democracy/> (Yale University Press)
8. Held D. *Models of Democracy*. – 3rd ed. – Cambridge: Polity Press, 2006. – 408 p. – URL: <https://www.wiley-vch.de/en/areas-interest/humanities-social-sciences/political-science-12po/general-introductory-political-science-12po0/models-of-democracy-978-0-7456-3147-9> (Wiley-VCH)
9. Esping-Andersen G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. – Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990. – XI, 248 p. – URL: https://books.google.com/books/about/The_Three_Worlds_of_Welfare_Capitalism.html?id=bZZ9KAAACAAJ (Google Books)
10. Streeck W. *How Will Capitalism End? Essays on a Failing System*. – London: Verso, 2016. – 272 p. – URL: <https://www.versobooks.com/en-gb/products/204-how-will-capitalism-end> (Verso)
11. Giddens A. *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. – Cambridge: Polity Press, 1998. – X, 166 p. – URL: https://books.google.com/books/about/The_Third_Way.html?id=GrIWlBc2954C (proquest.com)
12. Diamond L. *Ill Winds: Saving Democracy from Russian Rage, Chinese Ambition, and American Complacency*. – New York: Penguin Books, 2020. – 384 p. – URL: <https://www.penguinrandomhouse.com/books/588987/ill-winds-by-larry-diamond/> (PenguinRandomhouse.com)
13. Levitsky S., Ziblatt D. *How Democracies Die*. – New York: Broadway Books, 2019. – 320 p. – URL: <https://www.penguinrandomhouse.com/books/562246/how-democracies-die-by-steven-levitsky-and-daniel-ziblatt/> (PenguinRandomhouse.com)
14. United Nations. *The Sustainable Development Goals Report 2023*. – New York: United Nations, 2023. – 72 p. – URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2023.pdf> (unstats.un.org)
15. OECD. *Government at a Glance 2023*. – Paris: OECD Publishing, 2023. – 234 p. – DOI: 10.1787/3d5c5d31-en. – URL: https://www.oecd.org/en/publications/2023/06/government-at-a-glance-2023_da193b0d.html (OECD)
16. International Labour Organization. *World Employment and Social Outlook: Trends 2023*. – Geneva: ILO, 2023. – 186 p. – DOI: 10.54394/SNCP1637. – URL: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2023> (International Labour Organization)
17. World Bank. *World Development Report 2022: Finance for an Equitable Recovery*. – Washington, DC: World Bank, 2022. – 278 p. – URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2022> (worldbank.org)